

Hver var þessi Kólumbus?

Markmið

Nemandi

- þekki nokkur grunnatriði um Kristófer Kólumbus og samtíð hans.
- geri sér grein fyrir að frásagnir um liðna atburði geta verið mjög ólíkar vegna ólíkra sjónarhorn og heimilda.
- geti greint sjónarhorn í sögulegri frásögn.
- öðlist æfingu í að meta rök og orðalag í sögulegri frásögn.
- geti tekið saman sögulega frásögn þar sem eigið sjónarhorn kemur fram á meðvitaðan hátt, án þess að vísitandi sé farið með rangt mál.

Kennsla

Í þessum kafla er fjallað um mann sem er víðfrægur og oft vitnað til af þeim ástæðum að hann opnaði samband milli „gamla heimsins“ í Evrópu og Asíu og „nýja heimsins“ í Ameríku með afleiðingum sem áttu eftir að setja mark sitt á allan heiminn með afdrífuríkum hætti. Hann varð í leiðinni táknmynd fyrir forystu og yfirráð Evrópu og síðar hins vestræna heims sem standa enn að mörgu leyti. Hann hefur því orðið mjög umdeildur í sögunni. Árið 1992, þegar fimm hundruð ár voru frá vestursiglingu hans, kom í ljós að hann var jafnvel enn umdeildari en flesta grunaði.

Í þessum kafla er þess freistað að sýna Kólumbus í mismunandi ljósi. Þess vegna er saga hans sögð í þrem stuttum og ólíkum sögum. Lýsingarnar, röksemdirnar og matið eru sótt í greinar og rit sem birst hafa um Kólumbus gegnum tíðina og reynt er að virða hvert sjónarmið í hverjum hluta. Í leiðinni er verið að benda á að allar sögulegar frásagnir bera merki um eitthvert sjónarhorn, sá sem skrifar dregur fram þá þætti sem honum finnst mikilsverðir en gerir minna úr eða sleppir öðrum. Hann metur suma þætti sem jákvæða og aðra neikvæða, með orðalagi getur hann lýst vanþóknun sinni eða velþóknun, hann getur valið að horfa til skammtíma eða langtíma. Þessi afstaða stafar af ýmsu, að sumu leyti af því sem kalla mætti tíðaranda, þ.e. ráðandi gildum, áhugamálum og smekk hvers tíma og staðar, en einnig af persónulegum sjónarmiðum höfundarins. Nýjar heimildir og rannsóknir geta varpað nýju ljósi á málefnið og breytt viðhorfum. Þó skal gæta að því að rannsóknirnar eru undir sömu sök seldar, þ.e. að þær byggjast einnig á sjónarhornum, enn fremur að rannsóknir beinast að þeim þáttum sem tíðarandi og rannsakendur hafa áhuga á en horfa fram hjá öðrum þáttum.

Þó að áhrif tíðarandans á skilning okkar og viðhorf til sögunnar séu viðurkennd er engu að síður hægt að renna mismunandi góðum stoðum undir sagnaritunina. Hver fullyrðing þarf rökstuðning og sjálfsagt er að draga hana í efa. Lokaniðurstaða um sumar fullyrðingar og túlkanir getur verið „það er ekki vitað“ eða „meiri vitneskju er þörf“ eða „um það má deila“ eða „þetta hljómar ekki sannfærandi“. Þetta er það sem kallað er gagnrýnin hugsun.

Kennari verður að meta hvort ungir nemendur geta meðtekið og brætt með sér þá gagnrýnu hugsun sem felst í þessum kafla. Ekki er ætlunin að rugla nemendur algerlega í ríminu né að efla til deilna og ófriðar. Með góðri umhugsun og undirbúningi er þó ekki fráleitt að sumum geti þetta orðið að nokkru gagni. Fyrsta skrefið er að tryggja að allir nemendur geti lesið og skilið kaflann sjálfan.

Spurningar og verkefni

- 1. Vann Kólumbus afrek? Hvað segir í hverjum hluta um það?**
 - A. Já, „mikið afrek“, hann stækkaði heiminn o.fl.
 - B. Nei, ekki afrek heldur framdi þjóðarmorð sem rétt væri að biðjast afsökunar á.
 - C. Ekkert merkilegt. Einhver annar hefði getað siglt til Ameríku.
- 2. Hvernig er konungshjónunum á Spáni, sem studdu Kólumbus, lýst í hverjum hluta fyrir sig?**
 - A. Að þau hafi verið glöð yfir sameiningu Spánar.
 - B. Að þau hafi sigrað Mára, rekið gyðinga og múslima úr landi og hafi styrkt Kólumbus „í gleði sinni og græðgi“.
 - C. Ekkert er talað um konungshjónin.
- 3. Hvaða frásögn er hugsuð frá sjónarhorni ...**
 - A. Kólumbusar og Evrópumanna?
 - B. indíánanna?
 - C. utanaðkomandi?
- 4. Hvernig er fjallað um sjúkdómana sem fylgdu með Evrópumönnum?**
 - A. Ekkert er talað um þá.
 - B. Milljónir manna féllu „vegna sjúkdóma sem Evrópumenn báru með sér“ (= þeim að kenna?).
 - C. Sjúkdómarnir fóru illa með þá innfæddu en það var óhjákvæmilegt.
- 5. Hvað er sagt um kristna trú í köflunum þrem?**
 - A. Að Evrópumenn hafi breitt kristni út „í stað grimmilegra trúarbragða heiðingjanna“.
 - B. Að kristniboðið hafi verið „hreint yfirskin og látalæti“.
 - C. Að Evrópumenn hafi neytt „betri siðum“ upp á indíánana.
- 6. Getið þið séð einhvern boðskap eða áróður í hverjum hluta fyrir sig? Er hægt að orða hann í einni setningu?**

Hér gætu svörin einfaldlega verið heitin á undirköflunum (hugrakkur sæfari, gráðugur landvinningamaður, barn síns tíma) en þetta má hugsa og orða á ýmsa vegu, t.d.:

 - A. Kólumbus var flottur og stækkaði heiminn.
 - B. Kólumbus var gráðugur og eyðilagði líf indíánanna.
 - C. Heimurinn var að tengjast og Kólumbus var bara það í þeirri atburðarás.

7. Semjið nýja frásögn af Kólumbusi eftir því sem þið vitið og ykkur finnst réttast.

Þetta getur verið hvort sem er einstaklings- eða hópverkefni. Gott getur verið að biðja nemendur fyrst að ákveða hvaða efnisatriði eigi að vera með. Á eftir væri mjög heppilegt að bera frásagnirnar saman, gera athugasemdir og rökræða.

Ítarefni

Margt er til af efni um Kólumbus, þar á meðal þetta á íslensku:

- Kristófer Kólumbus. *Leiðarbækur úr fyrstu siglingunni til Indíalanda 1492–1493*. Sigurður Hjartarson þýddi, ritaði formála og samdi skýringar. Reykjavík, Mál og menning, 1992.
- François Lambert. *Fræknir landkönnuðir. Kristófer Kólumbus. Hélt hann hefði fundið Kína og Indland*. Reykjavík, Fjölvi, 1981.
- Duncan Castlereagh. *Landafundirnir miklu*. Íslensk þýðing Steindór Steindórsson frá Hlöðum, umsjón með íslensku útgáfunni Hákon Tryggvason og Örnólfur Thorlacius. Reykjavík, Örn og Örlygur, 1975.
- Einar Hreinsson. „Renndi Kólumbus blint í sjóinn?“ *Sagnir*, 1992, 13, bls. 38–43.

Um svipaða aðferð og hér er beitt, þ.e. að efla gagnrýna hugsun með því að kanna mismunandi frásagnir af Kólumbusi, hefur verið fjallað fræðilega og tilraunum lýst. Tvær fyrstu greinarnar eru í tímaritum sem má lesa á <http://hvar.is>

- James V. Hoffman. „Critical Reading/Thinking Across the Curriculum: Using I-Charts to Support Learning.“ *Language Arts*. Urbana, febr. 1992, 69, 2, bls. 121–28.
- William Bigelow. Discovering Columbus. Rereading the Past. *Language Arts*. Urbana, okt. 1989, 66. árg., 6. tbl., bls. 635–644.
- Steven Stahl, Cynthia R. Hynd o.fl. „In Fourteen Hundred and Ninety-Two, Columbus Sailed the Ocean Blue.“ Effects of Multiple Document Readings on Student Attitudes and Misconceptions.“ *Reading Research Report No. 82*. National Reading Research Center, Athens, GA., National Reading Research Center, College Park, MD. http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/63/0d.pdf

Í bókinni *Hvað er sagnfræði?* sem kom út 2008 eru nokkrar greinar sem varpa ljósi á þær hugleiðingar sem hér eru á kreiki, t.d. þessi grein:

- Guðmundur Jónsson. „Er sagan bara sjónarhorn? Spurningar um hlutlægni í sagnfræði.“ *Hvað er sagnfræði? Rannsóknir og miðlun*. Reykjavík, Skrudda, 2008, bls. 58–72.

